

COMPANYIA ELÈCTRICA DHARMA —50 ANYS—

Amb textos de
Matthew Tree · Màrius Serra · Àngel Casas · Jordi Sierra i Fabra
Gonzalo i Javier García-Pelayo · Núria Cadenes · Pep Blay
Joan-Lluís Lluís · Elisenda Soriguera

Coordinació i presentacions dels autors de
Matthew Tree

Arxiu gràfic i peus d'imatge de la
Companyia Elèctrica Dharma

comanegra

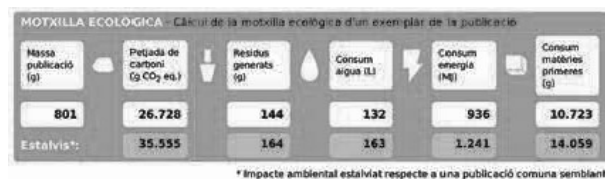

Llibre local = Lector compromès

Aquest és un llibre publicat amb el segell **Llibre Local**, que garanteix que el 100% de l'elaboració —des del disseny fins a la impressió— s'ha dut a terme per professionals i empreses catalanes. Visita llibrelocal.cat per conèixer millor aquesta iniciativa.

Aquest llibre s'ha fet seguint criteris d'ecoedició. L'objectiu de l'Institut de l'Ecoedició és reduir l'impacte ambiental de la producció i assegurar l'aplicació de pràctiques de respecte al medi ambient. Per a més informació, visita institutecoedicio.cat

bDAP202305834

Primera edició: març del 2023

© dels textos: els autors respectius
© de les imatges: els autors respectius (cedides a l'editor per la Companyia Elèctrica Dharma)
© dels peus d'imatge: Companyia Elèctrica Dharma
© dels textos biogràfics dels autors: Matthew Tree
© d'aquesta edició: Editorial Comanegra

Editorial Comanegra
Fàbrica Lehmann
08015 Barcelona
www.comanegra.com

Disseny i maquetació: Irene Guardiola
Correcció: Jordi Ferré Ybarz i Gemma Sardà
Coordinació editorial: Matthew Tree
Impressió: Norprint

ISBN: 978-84-19590-11-4
Dipòsit legal: B 3049-2023

Amb el suport de:

**Diputació
Barcelona**

Tots els drets reservats als titulars dels copyright.

TAULA

LA FERMESA DELS DHARMA 6
Un pròleg de Matthew Tree

LA HAC DE LA DHARMA 10
Per Màrius Serra

DÈCADA DE 1970 24

DHARMA: AL PRINCIPI I MOLT ABANS 46
Per Àngel Casas

EL DIA QUE LA COMPANYIA VA CONQUISTAR
LES ESPANYES 76
Per Jordi Sierra i Fabra

ROCK CON RAÍCES 80
Per Gonzalo i Javier García-Pelayo

DÈCADA DE 1980 84

DHARMA INDÒMITA 112
Per Núria Cadenes

AU VA, CANTEU, COLLONS! 116
Per Joan-Lluís Lluís

DÈCADA DE 1990 120

UN MÓN D'EXTRAORDINÀRIES AVENTURES 138
Per Pep Blay

DÈCADA DE 2000 154

DÈCADA DE 2010 174

LES CANÇONS PERDUDES (DE L'ESTEVE I DEL JOSEP) 191
Per Elisenda Soriguera

AMB AQUESTA MANDANGA DE LA MÚSICA
NO FAREU BULLIR L'OLLA 196
Un epíleg de la Dharma

LA FERMESA DELS DHARMA

Un pròleg de Matthew Tree

Sessió de fotos del disc *Força Dharma*. D'esquerra a dreta: Lluís Fortuny, Joan Fortuny, Josep Fortuny, Carles Vidal i Esteve Fortuny. Foto: Carles Montagut. 1985

L'any 1985, jo havia viscut uns vuit mesos a Catalunya, concretament a la capital. Tot i haver après el català i haver llegit alguns escriptors (i diaris) catalans, encara era un *outsider*, un neòfit, un aprenent, pel que feia a gairebé tots els aspectes del món català. Deu ser per això que em va sorprendre tant veure un cartell que deia: «Deu anys de resistència», amb una il·lustració d'una mà que dibuixava les quatre barres amb sang junt a les paraules «Força Dharma». Fins i tot jo havia sentit parlar dels Dharma, però la sorpresa provenia, sobretot, de la paraula «resistència». M'explico: jo, en aquella època, encara estava en la meua fase autonomista. Al cap i a la fi, la meua primera visita a Catalunya havia estat a finals dels anys setanta, quan no hi havia Generalitat, ni autonomia, ni hòsties (bé, d'hòsties sí

que n'hi havia, regalades amb una certa freqüència pels policies monolingües que encara patrullaven pel país). De manera que la restauració de la Generalitat i la instal·lació d'un règim autonòmic català em van semblar, als meus ulls ingenus —era molt jove—, un intent seriós per part del govern central de reconèixer que Catalunya tenia dret a un govern propi que podria defensar la seva llengua i cultura, entre altres coses. És a dir, no havia descobert que tot plegat era un tripijoc vergonyós per mantenir els catalans a ratlla al preu que fos. Els Dharma, si havia de jutjar pel seu cartell, sí que n'eren ben conscients. Perquè la paraula «resistència» implica que existeix la repressió, la coerció, i fins i tot el desig d'anorreament d'un país i d'un poble i de l'univers cultural que han creat. I aquesta resistència dharmesca, pel que deia el car-

tell, havia durat deu anys. Per mi, que en tenia vint-i-sis, això era un període de temps considerable.

I ara han tombat la cinquantena. És a dir, han estat tocant més temps que els Red Hot Chili Peppers, Madness, Metallica, U2 i The Cure. Només els superen Kiss, The Eagles, Aerosmith i The Rolling Stones. I anomeno aquests grups angloamericans —i no pas grups procedents d'altres països— perquè han florit en cultures normals, amb un entorn comercial i logístic ben generós que els ha fet costat, mentre que els Dharma van néixer com a grup a finals del franquisme, van haver de tramejar una Transició volàtil i han hagut de superar tots els obstacles que comporta pertànyer a una cultura aleshores internacionalment desconeguda (ara ja no), a més d'enfrontar-se a l'autoodi cultural de certs sectors de la població catalana; i al rebuig, amb el pas del temps, del públic espanyol; i a una manca de recursos econòmics en uns moments determinats que haurien pogut ser decisius per a la seva trajectòria professional; i, és clar, han patit la tragèdia de la mort de dos membres del grup. En una paraula, resistència.

Però això no vol dir que els Dharma hagin fet la travessia del desert. Al contrari, tal com els textos d'aquest llibre deixaran ben clar, la Dharma ha estat un fenomen excepcional: la seva música ha begut de les fonts més diverses (música tradicional catalana, rock, blues, folk, música nord-americana avantguardista, música africana, jazz de Nova Orleans, free-jazz...); han venut desenes i desenes de milers de discos (de l'àlbum *Tramuntana* [1976], trenta mil exemplars tan bon punt es va posar a la venda); alguns dels seus cants i cançons s'han convertit en himnes laics per a moltíssima gent («inana inene...»), i han actuat als Estats Units, al Brasil, a Sud-àfrica i a un munt de països europeus, incloent-hi Espanya.

No sorprèn, doncs, que els textos que esteu a punt de llegir estiguin farcits de fets sorprenents, fins i tot per a aquells lectors que creuen que saben tot el que cal saber sobre la Dharma.

“LA SEVA MÚSICA HA BEGUT DE LES FONTS MÉS DIVERSES”

A més a més, caldria recalcar que tots els autors, sense excepció, són escriptors i/o periodistes d'alta volada en els seus camps respectius. Per això, cada text té el seu estil particular, i tots són vius, dinàmics, enfocant com enfoquen diversos aspectes del grup i la seva obra, des de punts de vista ben distints. No hi ha res que sigui superflu ni res que sigui mínimament avorrit. M'atreiria a dir que, fins i tot si no saps res de la Dharma, si ni tan sols has sentit una sola nota de la seva música, trobaràs aquest llibre prou estimulant perquè tinguis (moltes) ganes de descobrir si més no alguns dels vint-i-cinc discos que la Dharma ha tret al llarg de cinc dècades.

Tal com recomana el rei a l'Alicia al País de les Meravelles, començarem pel començament, en aquest cas amb Màrius Serra, que explica els orígens hortencs de la Dharma (que, tot s'ha de dir, resulten no ser precisament hortencs).

Tot seguit, a l'últim article que l'Àngel Casas va escriure, hi ha una descripció de l'eclosió explosiva del grup a Sants.

Sessió de fotos del disc *Flamarada*. D'esquerra a dreta: Carles Vidal, Pep Rius, Joan Fortuny, Maria Fortuny, Lluís Fortuny i Iban Rodríguez. Foto: Vicens Tomàs. 2019

Jordi Sierra i Fabra agafa un concert mencionat per en Casas i el descriu fil per randa: el concert a Burgos, en ple tardofranquisme.

Els germans Gonzalo i Javier García-Pelayo donen una visió interessant dels grups «perifèrics» com ara la Dharma des d'un punt de vista espanyol.

La Núria Cadenes parla de què significa la Dharma per a ella, però també de què ha significat per al país sencer.

El Pep Blay ens posa en la pell dels mateixos músics per narrar les seves extraordinàries peripècies internacionals.

En Joan-Lluís Lluís els fa una pregunta tan pertinent com impertinent i la contesta ell mateix.

La periodista musical Elisenda Soriguera es concentra en la figura d'Esteve i Josep Fortuny, traspasats els anys 1986 i 2013.

I, finalment, els mateixos Dharma alcen la veu per dir-nos adeu i a reveure en un text col·lectiu que clou el llibre.

Un llibre que és, al cap i a la fi, la biografia apassionant d'un grup ídem.

«Dharma» és una paraula que té diverses definicions, de les quals les que més encaixen amb aquesta biografia col·lectiva són el substantiu «realitat» i l'adjectiu «ferm». La realitat ha estat alhora meravellosa i difícil (i de vegades trista) per als Dharma, però la fermesa ha estat la seva consigna permanent. Durant cinc dècades, que —com aquell qui diu— aviat és dit.

LA HAC DE LA DHARMA

per Màrius Serra

La trajectòria d'en **Màrius Serra** (Barcelona, 1963) es podria adjectivar d'homèrica (per bé que segurament ell no ho faria pas). Va començar a publicar amb vint-i-quatre anys, i des d'aleshores ha tret setze llibres de ficció, tres d'assaig, una sèrie de llibres infantils i una adaptació moderna de *Tirant lo Blanc*, a més de nou llibres sobre enigmística i mots encreuats, onze traduccions de l'anglès i una del castellà. Durant aquesta peripècia literària ha guanyat deu dels premis catalans i valencians més importants. A més a més, és membre de l'Institut d'Estudis Catalans i el seu concurs sobre paraules —Enigmàrius— fa quinze anys que s'emet a Catalunya Ràdio. Per si tot això fos poc, al llarg dels anys ha fet innombrables xerrades, presentacions, conferències i discursos arreu dels Països Catalans. Sempre li ha interessat la música, i en especial la música en llengua catalana. Aquí ens revela els orígens fundacionals de la Companyia Elèctrica Dharma tot presentant-nos una mena d'Ur-Dharma, que tothom pensa que va començar a formar-se a Horta, però resulta que no.

Els germans Fortuny a l'eixida de casa els avis, d'esquerra a dreta: Esteve, Jordi, Josep, Jaume, Lluís i Joan. 1963

El 20 de febrer de 2022 la Companyia Elèctrica Dharma va tornar a actuar a l'escenari on, mig segle enrere, havia celebrat el seu primer concert. La banda va voler tancar d'aquesta manera el cercle que havien començat a projectar, com un arc de Sant Martí portentós, el 20 de febrer de 1972 allà mateix, al reduït escenari del casal de la Font d'en Fargues, i que durant cinquanta anys ha il·luminat la celèstia musical catalana. El concert, que encetava un any de celebracions per aquestes nocces d'or, va tenir molt de ressò. L'efemèride bé s'ho valia, i per això va congregat un públic il·lustre, ple d'amics, coneguts i saludadors tan contumaces com algunes honorables autoritats del país, incloent-hi l'actual MHP. Aquell dia molts seguidors fidels de la Dharma es van assabentar que la història de la banda santsenca no havia començat a Sants, sinó a Horta,

un fet que alguns hortencs ens havíem vist obligats a defensar a capa i espasa davant la incredulitat general amb el mateix ardor que a la Noguera sostenen que la besàvia de Leo Messi era de Blancafort, al municipi d'Os de Balaguer. La migració de la família Fortuny Guarro no va ser transatlàntica sinó intraurbana. Joan Fortuny i Núria Guarro havien viscut i procreat en diversos pisos del barri de Sants abans de traslladar-se a Horta. Després d'una dècada que, en termes de fertilitat, només pot ser adjectivada de prodigiosa, la feliç parella tenia sis fills barons menors de nou anys que aconsellaven un habitatge més espaiós: Josep (1952), Esteve (1954), Joan (1955), Jordi (1958), Lluís (1960) i Jaume (1961). L'arribada del sisé va coincidir amb el canvi de barri. A finals de 1961 els Fortuny Guarro es van instal·lar en una torre situada al número 134 del carrer Montserrat de Ca-

El Carles de Ilobató. Gràcies al fet de formar part d'aquest agrupament escolta, el Prat de la Riba, va conèixer els que fins avui han estat els seus amics i companys de vida. 1964

sanovas, al veïnat de la Font d'en Fargues, relativament a prop de la casa des de la qual el 1939 Antoni Rovira i Virgili havia emprès el camí de l'exili.

La nova superfície habitable no era gaire grossa, però el solar sí que era extens. El notable desnivell del terreny feia que els espais estiguessin repartits de manera prou irregular perquè a aquells sis nens de pis els semblés un paradís. La finca hortenca tenia un jardí amb quatre marges i vuit patis accessibles per unes escales centrals. A banda de la casa, hi havia una espècie de taller, un pou mort, un hort, un corral i hi creixien fruiters: figueres, cirerers, pruneres... Un univers silvestre nou que convidava a una vida més salvatgina de la que permetia l'entorn urbanita de Sants. En un poema del Josep que es titula «Quan no tocàvem de peus a terra», el germà gran del clan Fortuny recorda aquells temps d'infància: «Quan jugàvem tots junts i jugàvem sempre i molt / Quan no tocàvem de peus a terra / En les llargues tardes d'estiu / Quan jugàvem a ser esclaus i les tempestes

ens alliberaven / Quan érem màrtirs d'aquells de quedar-nos en calçotets / i lligats a la barana... i tu vigila que no ens vegi la mare / Que l'avi volia que l'ajudéssim a regar l'hort / i ens volia ensenyar a plantar tomàquets / Però a nosaltres no ens agradava gens / això dels tomàquets; nosaltres érem pirates!». Per amics hortencs comuns, em consta que la prole dels Fortuny visitava sovint la finca que la família Oliver, també una colla de germans, tenia al capdavant del carrer de Pitàgores, al voltant de la torre de les aigües que encara avui es conserva. A can Oliver els dos clans podien remullar els seus somnis de pirates xipollejant alegrement. Sis anys després del trasllat, els pirates Fortuny van rebre amb una gran festa l'arribada del setè membre del clan, la Maria (1967), l'única hortenca de soca-rel, i una dècada més tard del feliç natalici van acomiadar amb un dol amarg la mort del quart germà, el Jordi (1958-1979), que es va suïcidar quan tornaven a viure a Sants. «Aquell dia vam deixar de ser la família Trapp», diu la Maria, que només tenia dotze anys però ho recorda com l'entra-

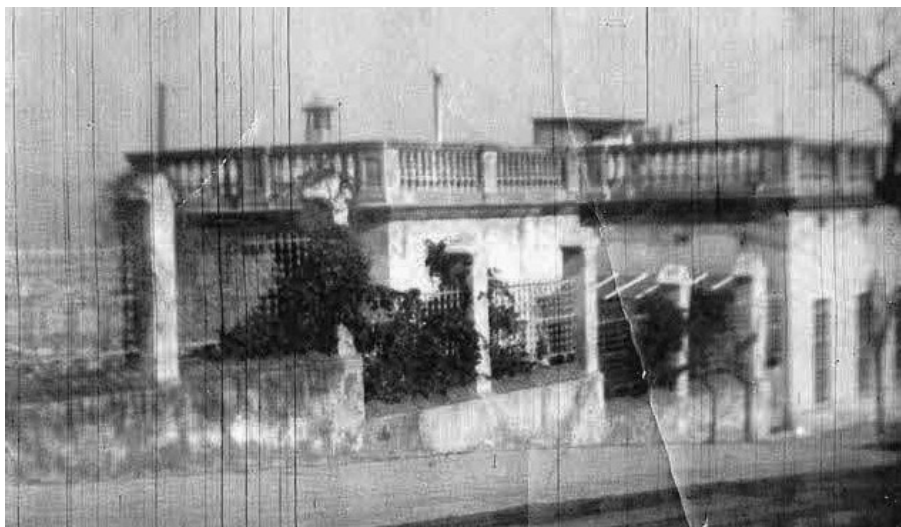
da a l'edat adulta. El poema del Josep continua, allà on l'hem deixat, amb unes paraules que sintonitzen amb aquesta percepció: «Veus? Tot això ara queda massa lluny / i llavors érem petits i no ens adonàvem / que la gent gran no era feliç... / I que només ho semblava».

Sovint, la majoria de la família Trapp es movia entaforada en un minúscul Seat 600. Eren temps de canvis socials, marcats pel creixement econòmic. Al cap de pocs anys de viure a Horta, els Fortuny Guarro es van haver de vendre la meitat del terreny de la finca de Montserrat de Casanovas. Els petits pirates s'ho van prendre com un greuge i, aprofitant que el comprador vivia lluny, saltaven la tanca per jugar als antics dominis sempre que podien, atacaven el cirerer en temps de cireres i arrasaven amb les prunes abans no es tornessin agres. L'estol de piratesafortunyats tenia dos escamots diferenciats per l'edat: els grans (Josep, Esteve i Joan) i els petits (Jordi, Lluís i Jaume). Després venia la Maria, quinze anys més

“AQUELL DIA MOLTS ES VAN ASSABENTAR QUE LA HISTÒRIA DE LA BANDA SANTSENCA NO HAVIA COMENÇAT A SANTS, SINÓ A HORTA”

Campaments amb l'agrupament escolta Prat de la Riba del barri de la Font d'en Fargues. Al centre de la imatge, el Joan, i a la dreta, traient el cap, l'Esteve. 1964

Torre al carrer Montserrat de Casanovas, 134, on va anar a viure la família Fortuny buscant espai per a tanta canalla, i font d'inspiració del poema del Josep «Quan no tocàvem de peus a terra». 1961

jove que el Josep, a qui encara avui anomenen «la nena». Des del primer dia que es va instal·lar a Horta Joan Fortuny pare es va implicar de manera activa en el teixit associatiu del barri. La Font d'en Fargues era un veïnat relativament nou, contigu al Carmel. Rere la masia que ara és l'Escola Municipal de Música Can Fargues gairebé no hi havia res construït abans de l'annexió d'Horta a Barcelona. En la dècada dels seixanta les torres que dècades enrere havia edificat el Col·legi de Periodistes convivia amb cases construïdes totxo a totxo pels seus habitants. En aquest tros costerut de Barcelona que separa el passeig de Maragall dels búnquers, a finals del franquisme hi van començar a florir els moviments veïnals. Joan Fortuny sobretot va impulsar les iniciatives del centre excursionista. Entre daines i llobatons, al cau Prat de la Riba els Fortuny van conèixer Carles Vidal (1955), el baixista de la Dharma, amb aspecte d'home tranquil, que ha provocat més hipòtesis que *el de en medio de Los Chichos*. Qui és el no-germà del grup, el que toca i salta? És el cosí? Com es diu

el dharmo que no es diu Fortuny? Preguntes que han acompanyat Vidal des del mateix moment que es va integrar a la primera comuna d'on sorgeix la banda, la ubicació de la qual és una de les llegendes més mitificades entre la meua generació d'hortencs. Però d'això ja en parlarem més endavant. De moment, els nostres pirates encara no han llegit *Els pirates del Dharma* de Jack Kerouac (Proa, 1980; *The Dharma Bums* a l'anglès original) i tot just comencen a sentir afició per la litúrgia de pujar a l'escenari.

Els tres pirates més grans (Josep, Esteve i Joan) van descobrir que els agradava trepitjar escenari en un de ben peculiar, l'altar de la parròquia de Sant Antoni de Pàdua. Hi exercien d'escolanets i, en el seu argot, ja deien que anaven a actuar. Tot i que sempre s'hi representa la mateixa obra, els Fortuny gaudien de les funcions especials, sobretot les litúrgies de la Setmana Santa, amb l'estrèpit de la matracca o la rentada de peus (ells en deien «els formatgets»). L'estiu de 2022 el Joan i el Lluís van tornar al veïnat de la

Tota la família al complet, amb l'arribada de la Maria l'any 1967. 1970.

Font d'en Fargues per fer el pregó de festa major des d'una tarima situada davant per davant de la parròquia. La ubicació, familiar per a tots dos, no els va fer el mateix efecte perquè no tots els pirates Fortuny van tenir la mateixa experiència religiosa. El Lluís, justament, va ser el primer que ja no va fer d'escolanet. A partir del cinquè pirata en les activitats de la família Fortuny Guarro la parròquia va perdre pisto-nada davant de l'agrupament Prat de la Riba, fundat pel pare, i els dos últims llobatons de la casa ja no es van enfundar l'hàbit d'escolà. Per això a ulls del Lluís l'església només formava part del paisatge, mentre que el Joan no es va poder estar d'evocar records que barrejaven la guardiola del Domund amb l'hòstia consagrada, la sagristia, les sotanes i els roquets. En la seva memòria, l'altar il·luminat de sant Antoni de Pàdua és un gran escenari, el primer de molts, però quan el visita, tantes dècades després, pateix la clàssica distorsió perceptiva que els Dagoll Dagom van sintetitzar en una rèplica televisiva que ha esdevingut parèmia, pronunciada amb fonètica valenciana:

«Me la imaginava més gran!». Els ulls dels infants tot ho augmenten. Més amargs són els records que el Joan guarda del SAFA, el Col·legi Sagrada Família del carrer Peris Mencheta, davant del qual durant anys vaig carregar la cadira de rodes del nostre fill Lluís a l'autobús adaptat blau que se l'enduïa cap a la Fundació Nexa. L'experiència dels dos escamots de pirates Fortuny torna a diferir. Els que feien d'escolà encara van anar a l'escola religiosa i, en canvi, els que els venien al darrere ja van anar a l'escola pública. El Lluís es considera un Fortuny afortunat. Al pregó, el Joan recorda el SAFA com una època difícil i rememora «l'ensotanat que els cridava "Fortuni", "gafitas", "cuatro ojos"»...

Les al·lusions als ensotanats del SAFA em fan retrocedir més d'una dècada, fins al dia que ens vam conèixer. Tot i haver-los seguit de prop des de l'adolescència, la primera vegada que vaig parlar amb els Fortuny va ser el maig de 2010 a les Cotxeres de Sants, en l'acte de presentació de l'associació Blau-

L'Esteve, el Jordi, el Lluís i el Joan (primer, segon, tercer i sisè començant per l'esquerra) jugant a *Bonanza* o a qualsevol pel·lícula de pistolers a casa dels germans Marigó. 1964

“EL MÉS REBEL SEMPRE VA SER L'ESTEVE”

granes amb Cadira de Rodes impulsada per l'enyorat Manel Mora i l'escriptora Anna Maria Villalonga. La Dharma hi tocava i l'Anna Maria m'havia convidat a llegir tres fragments de *Quiet*, el llibre dedicat al nostre fill pluridiscaçat, que llavors tot just feia vuit mesos que ens havia deixat. Vaig aprofitar la proximitat amb els admirats músics per mirar de corroborar els seus vincles amb Horta, que tan sovint em veia en el destret de defensar davant l'escepticisme general. El Josep, en el seu paper de germà gran, va començar a donar-me detalls del passat familiar hortenc i el procés de geolocalització domiciliari va acabar amb una revelació extraordinària, digna d'una obra de ficció. Resulta que la casa on vivim des de l'any 2000 havia estat, tres dècades enrere, el domicili de la primera noia de qui el Josep es va enamorar, entre altres coses perquè cada cop que passava per sota de la seva finestra sonaven cançons dels Beatles, els Beach Boys o The Mamas & The Papas. Dos detalls més arrodonien aquella història d'atracció irresistible: el nom de la noia i la finestra de la casa des d'on se sentia la música californiana. Perquè la noia es deia, i es diu, Maria de l'Amor. I la finestra era, i és, la de l'habitació que ocupava el nostre fill Llullu. Encara avui l'anomenem així: l'habitació del Llullu.

La història ens va captivar tant que la vam recordar tres anys després, quan vam coincidir a les entranyes del Camp Nou un dia que no hi feien futbol. Hi érem perquè aquell 29 de juny de 2013 s'hi celebrava un multitudinari Concert per la Llibertat. Jo hi havia de llegir un text abans de donar pas, amb l'amic Josep Pedrals, a l'actuació de Peret. La Dharma hi havia de tocar uns quants temes que desembocarien en la seva himnica «Presó del rei de França» per encendre l'estadi com si Messi hagués fet una exhibició. En aquell batibull de *backstage*, durant les llargues esperes que provoquen aquesta mena de festivals multitudinaris, vam reprendre la conversa hortenca. De seguida que el Josep em va dir que havia estudiat al SAFA, l'escola religiosa que tinc a trenta metres de la porta de casa, van aparèixer les trifulgues de la unitat sènior dels escamots Fortuny amb els germans de la Sagrada Família, traslladats a finals dels anys cinquanta de la seva seu de la Diagonal a la finca de Can Carabassa, en plena riera d'Horta. Al SAFA, on també estudiava Carles Vidal, els tres Fortuny grans van topar amb la fèrria disciplina monacal. El més rebel sempre va ser l'Esteve, però aquell dia el Josep, que era l'estudiant més aplicat, em va explicar que durant el batxillerat va rebre de valent per deixar-se els cabells llargs. La pel·lícula *Hair* no es va estrenar fins a l'any 1979, basada en un musical

“ELS FORTUNY, MI- LITAVEN EN L'ANTI- MILITARISME”

El Josep, l'Esteve i el Joan (primer, tercer i cinquè començant per l'esquerra) fent d'escolans a la parròquia de Sant Antoni de Pàdua de la Font d'en Fargues. 1964

del 1976, però l'any 1966 Els Tres Tambors ja cantaven la «Cançó del noi dels cabells llargs» de Jordi Batista i l'abundor capil·lar començava a estilar-se. Allà als vestidors del Camp Nou, mentre tot l'estadi vibrava, el Josep em va explicar que, per dissuadir-lo de lluir grenyes, un dels *hermanos* del SAFA el va fer sortir a la pissarra, el va agafar pels pèls i li va recargolar cruelment la cabellera amb un bolígraf fins a fer-li sang mentre l'humiliava amb comentaris sobre tirabuixons, rínxols i trenes que avui titllàriem d'homòfobs i el comparava amb una *Coccinella septempunctata*, col·loquialment coneguda com una marieta de set punts. El Josep va morir poques setmanes després d'aquella conversa. Recordo que vaig obrir la finestra de l'habitació del Llullu, la mateixa que anys enrere havia estat de la Maria de l'Amor, i vaig posar les cançons de *Hair* a tota castanya. Aquelles trobades amb els de la Dharma van ser molt especials, però no vaig trobar mai el moment de fer-los la pregunta que més hauria volgut fer: a quina part d'Horta havien muntat la comuna, exactament? Circulaven tota mena de llegendes sobre la ubicació. Quan, finalment, l'he sabuda, he tingut una altra sorpresa. Però aquell dia de 2013 encara em tocava esperar gairebé una dècada per poder resoldre el misteri.

De seguida el desvelo, però abans aprofito els ressons antimilitaristes de *Hair* per detallar un parell de coses. A principis dels setanta el servei era una de les pedres a la sabata dels joves que, com els Fortuny, militaven en l'antimilitarisme. Ningú no volia fer el soldat, però l'objecció de consciència era una opció molt incerta, que encara trigaria uns quants anys a regularitzar-se. Per això alguns joves intentaven la via mèdica, buscant de fingir alguna malaltia invalidant que els permetés deslliurar-se'n perquè així, com se solia dir, els declaressin «inútils». Fer de malalt imaginari era un esport de risc que podia comportar efectes secundaris molt perillosos. Tots els membres de la Dharma, incloent-hi els germans Fortuny que no en formaven part, van triar aquesta via. No tots van al·legar el mateix. Tres Fortunys (Josep, Esteve i Jordi) i el Jordi Soley, que s'havia incorporat a la banda com a pianista, van al·legar miopia. Com que el reglament militar exigia tenir quatre diòptries per quedar exempt, l'Esteve, que només en tenia tres i mitja, passava hores llegint a la titil·lant llum d'una espelma per mirar d'arribar-hi. Un segon grup va al·legar problemes de cor: el Carles Vidal i els germans Lluís i Jaume Fortuny. Abans de cada revisió es dedicaven a fer pujar les pulsacions per mètodes expeditius: prenien molt de cafè, bevien tònica, es masturbaven i caminaven ràpid per la platja. Poc o

“ELS SEUS MODELS EREN ANGLOSA- XONS, DEGUDAMENT ANOSTRATS PER L'ESCENA LOCAL. ADAPTAVEN AL CA- TALÀ LES CANÇONS DELS BEATLES”

molt, tots se'n van sortir, de manera que cap dharma ni cap germà Fortuny no va fer mai la mili. El que ho va passar pitjor, però, va ser el Joan. Es va tallar els cabells, es va assessorar amb un metge amic, va estudiar l'afecció que fingiria i després es va passar dos mesos ingressat a l'Hospital Militar fent-se passar per epilèptic. Explica que no li calia prendre cap medicació específica, més enllà de bicarbonat, però que era dur mantenir el paper tot el dia, pixar-se a sobre i no parar boig. Algun dia un dramaturg espavilat farà una versió mèdica de *les Històries de la puta mili*. Les al·legacions més freqüents dels mossos escapistes tenien a veure amb el cor i amb el cap, afeccions cardíaques i malalties mentals, però els impostors es barrejaven amb pacients que estaven malalts de debò. El Joan fins i tot va coincidir amb un guàrdia civil que estava ingressat perquè es bloquejava mentalment quan li tocava estomacar manifestants i no es veia capaç de pegar a ningú. Ho hauria passat fatal el primer d'octubre de 2017! Tot va bé si acaba bé, i al final el Joan també va aconseguir deslliurar-se

de la mili, no sense patiments. L'única vegada que va pensar que l'havien desemmascarat va ser quan un militar jove, després d'una de les revisions, el va reconèixer malgrat anar rapat i li va demanar: «I què, com va la Dharma?». El Joan va respondre «Ells van fent» amb un fil de veu, però la sang no va arribar al riu. Diu que després fins i tot van fer broma dient que eren la Companyia Epilèptica Dharma. Potser això explicaria alguns dels bots a l'escenari durant aquest mig segle.

Abans d'aquell primer concert del 20 de febrer de 1972 al casal de la Font d'en Fargues, els germans Fortuny ja havien començat a actuar. Tota la prehistòria musical de la Dharma es desenvolupa a Horta. Només dos dels set germans no han estat mai dharmos: el Jordi, prematurament desaparegut, i el Jaume, però això no vol dir que no haguessin tingut cap relació amb la música. De fet, els júnior —Jordi, Lluís i Jaume— van tocar junts en un grup de folk que es deia Herba i, més endavant, fins i tot van actuar al

Zeleste amb La General Sonora, el Jordi a la bateria, el Lluís a la trompeta i el Jaume al saxo. Però el debut del trio sènior —Josep, Esteve i Joan— va ser amb un nom que ja permetia albirar un futur lluminós: Els Llums. Els tres Fortuny hi tocaven en companyia del Jordi Marigó, que feia de cantant, i del Francesc Granell, que tocava la guitarra. Els tres Fortuny tenien quinze, tretze i dotze anys, respectivament, i tocaven el baix, la bateria i la guitarra. Els seus models eren anglosaxons, degudament anostrats per l'escena local. Adaptaven al català les cançons dels Beatles. Els tres pirates, atents als batecs del moment, es deixaven seduir pel folk i estaven atents a tot el que es coïa en l'escena catalana, en contacte amb la gent del Jaume Arnella. Van sentir Pau Riba amb els Om i els va impactar, sobretot, la música de Toti Soler. El seu següent grup es va dir La Roda. Allà van començar a experimentar amb nous instruments: el Josep amb una guitarra de dotze cordes i l'Esteve amb la verrea, un contrabaix voluminós que va acabar morint a la baca del Seat 600. L'Esteve tenia la fama de ser el més rebel dels germans. Freqüentava els autos de

xoc del Carmel i la discoteca Dino's. Era el que es feia més amb els quinquins del barri. També seguien Miles Davis. Després del folk, l'equip sènior dels Fortuny va explorar el *rythm and blues* amb el grup Fang, i d'allà ja van passar a ser la Dharma que transformaria l'escenari del casal de la Font d'en Fargues en el seu pati de jocs. Aquell 20 de febrer del 1972 van trepitjar escenari el Josep, l'Esteve i el Joan, que ja començava a forjar la imatge que, amb els anys, ha esdevingut l'emblema de la casa. Si et demanen que tanquis els ulls i pensis en la Dharma veuràs un flautista d'Hamelín saltironant per l'escenari amb un saxo soprano. Llavors el Joan tot just començava a botar. La nit del primer concert dharma la Maria només tenia cinc anys, però els altres germans eren tots entre el públic i el Carles Vidal també, a primera fila, saltant tant com els peluts de l'escenari. Cinquanta anys després, minut per minut, el petit escenari del Casal va acollir els tres germans que continuen el joc —Joan, Lluís i Maria—, l'incombustible Carles Vidal i els incorporats Pep Rius i Iban Rodríguez. «L'ambició de la Dharma sempre ha estat trobar un

Concert d'Els Llums. D'esquerra a dreta: Esteve a la guitarra i l'orgue, Jordi Marigó cantant, Josep a la bateria, Francesc Granell a la guitarra i les veus, i Joan al baix. Feiem adaptacions al català de cançons dels Beatles, dels Dracs, The Animals i una de rockera de «Perduts en la immensa mar blava». 1967

El Josep va dibuixar els components del grup de forma naïf i divertida. Arrossegats per l'efervescència del folk, vam canviar a format acústic, ens vam passar a dir La Roda i vam començar a fer composicions pròpies. D'esquerra a dreta: Francesc Granell, Josep, Jordi Marigó, Joan i Esteve. 1968

so propi, arrelat a la terra», solen afirmar quan els ho demanen. Basta sentir-los un momentet per comprovar que ho han aconseguit.

Però durant aquell primer concert el més calent era a l'aigüera. De fet, és just després que succeeix una cosa fonamental en la història de la banda: la constitució de la primera comuna de la Dharma a Horta. El mite hippy del barri per als joves de la meua generació. El 19 de maig de 2022, assegut al remodelat bar del Foment Hortenc amb el Joan, el Lluís, el Carles i la Maria, tinc la sensació que som al cap del carrer. Finalment em seran revelats els detalls quotidians de la famosa comuna. I, en efecte, el primer que descobreixo és que la seva constitució va ser el moment veritablement fundacional de la banda, nascuda de la fusió de la Dharma i el conjunt Brocant, on tocava Carles Vidal. La condició sine qua non per formar part de la nova Companyia Elèctrica Dharma va ser

posar-se a viure junts a la comuna. Va ser el moment clau per al Carles Vidal, el no-germà frater, que s'hi va llançar de cap i cua. Els nou components d'aquella primera comuna van ser Josep Fortuny, Mercè Arnella, Esteve Fortuny, Rosa Solsona, Joan Fortuny, Montse Blasi, Carles Vidal, Francesc Contra i Xavi Barenys. Tres parelles i tres afegits. Tres dormitoris i la sala d'estar amb una cortina al mig. El Josep va escriure una mena de protocol constitutiu de la comuna. Cada matí s'imposaven esmorzar junts, prenién un te i, a taula, cantaven una cançó que als descreguts de la generació posterior potser ens hauria semblat una pregària laica. La roba era compartida i l'economia també. Tot es col·lectivitzava. Eren vegetarians, amb el benentès que la marihuana també és d'origen vegetal. Sobre la ingesta d'altres substàncies estimulants veig que la memòria ha aplicat un tamís que mena al matís. Quan els ho demano directament parlen de tripis i surten les tres inicials de «Lucy in

“LA CONDICIÓN SINE QUA NON PER FORMAR PART DE LA NOVA COMPANYIA ELÈCTRICA DHARMA VA SER POSAR-SE A VIURE JUNTS”

the Sky with Diamonds», però no hi ha consens en el record. Asseguts al Foment Hortenc, el Carles Vidal sembla tenir una memòria més precisa sobre el tema que el Joan i la Maria, per a qui aquella primera comuna només són paraules, somriu sorneguera.

En canvi, hi ha unanimitat en els referents intel·lectuals del moment. Els més obvis eren Jack Kerouac, Allen Ginsberg, Alan Watts o altres dels autors del moviment *beatnik*, i l'editorial més representada a la biblioteca de la comuna era Kairós, però els comunaires també estaven atents a altres veus menys (alerta, oxímoron!) *mainstream* de la contracultura. Per exemple, representants de l'ala més progressista del cristianisme. A mi em sonen campanes gràcies a la meua germana Mercè, que va simpatitzar amb el moviment cristià de Taizé fins al punt de deixar la feina durant un temps per dedicar-se a l'artesanía solidària. El Joan i el Lluís parlen, per exemple, de

Lanza del Vasto (1901-1981), deixeble de Mohandas Gandhi que va impulsar «l'ordre laboriós de l'Arca» i va passar per Catalunya. Les idees de Lanza inclouen el principi de la no-violència, l'ecologisme, el diàleg entre religions i la pràctica del treball. Durant aquells primers temps de vida comunitària l'economia de la Dharma tenia poca relació amb la música. Sí que asajaven tant com podien, estudiaven al Conservatori i s'examinaven al Liceu, però només somiaven amb guanyar-s'hi la vida algun dia. A la comuna practicaven una economia de pot comú, com no podia ser altrament, que en el seu cas tenia forma de plumier. Els ingressos, però, no venien de la música sinó de l'artesanía del cuir. Després de descartar la cria de xampinyons, que llavors era una alternativa popular d'agricultura urbana en espais reduïts, aquells joves idealistes van decidir dedicar-se a fer cinturons. Van muntar un taller de marroquineria a la finca dels Fortuny Guarro, en un dels espais independents, i